

Մանկավարժություն և դասավանդման մեթոդիկա

Աննա Գաբրիելյան

Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարանի ասպիրանտ
Էլ. huugte`anna.gabrielyan1999@gmail.com

DOI: 10.53614/18294952-2024.1-199

ՈՒՍՈՒՑՁԻ ԴԵՐԸ ԱՇԱԿԵՐՏԻ ԻՆՔՆԱԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

Ներկայումս նախկին հիերարխիկ ուսուցչակենտրոն համակարգից անցում է կատարվում աշակերտակենտրոն ուսուցման համակարգի, որի արդյունքում փոխվում են ուսուցչի դերը և աշակերտի ուսումնառության ձևերը: Սրա հետ մեկտեղ ամբողջովին վերափոխվում է օտար լեզվի դասավանդման նպատակը: Եթե օրինակ քերականական-թարգմանական մեթոդի վրա հիմնված օտար լեզվի դասավանդումը, որտեղ ուսուցիչը ստանձնում էր կենտրոնական դեր նպատակահարմար էր օտար լեզվի պասիվ օգտագործմամբ պայմանավորված, ապա այսօր դա ընկալելի և կիրառելի չէ: Մեր օրերում օտար լեզվի ուսուցումը խրախուսում է հաղորդակցություն: Այսօր օտար լեզվի ուսուցման գլխավոր նպատակ սահմանելով հաղորդակցությունը, մենք մեզ համար օտար լեզվի դասավանդման ուղենիշ ենք ընտրում դասավանդման հաղորդակցային մեթոդը: Հաղորդակցությունը իր մեջ ներկայացնում է կյանքի տարբեր ոլորտների հետ առնչություն: Այս ոլորտները կարող են լինել նոր, անծանոթ կամ դժվարամատչելի աշակերտի համար: Առօրյա, դպրոցական կյանքում կամ հետագա սոցիալական ինտեգրման համար աշակերտին անհրաժեշտ է արագ ինքնաիրացվել հասարակության մեջ: Մենք կարծում ենք, որ սրա համար կարևոր է աշակերտի մոտ զարգացնել ինքնակրթության արժեհամակարգը:

Հիմնաբառեր. ինքնակրթություն, հաղորդակցություն, կարողություն, ուսուցչի դեր, արժեհամակարգ, աշակերտակենտրոն, ուսուցչակենտրոն, դասավանդում:

Ներածություն

Ինքնակրթության արժեհամակարգի կարևորության մասին են փաստում ՀՀ օտար լեզուների առարկայական նոր չափորոշիչները՝ սահմանելով ինքնակրթությունը որպես օտար լեզվի դասավանդման նպատակին հասնելու ուղի, ինչպես նաև Քեմբրիջի կյանքի կոնպետենցիաների շրջանակը (The Cambridge Life Competencies Framework)՝ առանձնացնելով կյանքի տարբեր փուլերում շարունակական կրթությունը որպես 21-րդ դարի հիմնական կոնպետենցիաներից մեկը:

Այս հետազոտությունը մեծապես հիմնվում է նոր չափորոշիչների ուսումնասիրության վրա, քանի որ ժամանակակից հայ մանկավարժական իրականությունում հենց նրա վրա է հիմնվում հետազոտության թեմայի կարևորությունը և հիմնական շեշտադրումը: Այս փաստին զուգահեռ մենք ստիպված ենք հասկանալ, թե ինչպես ենք դիտարկում ուսուցչի դերը, ինչպիսի աշակերտ ենք ցանկանում ունենալ: Այս ամենով ենք պայմանավորում *հոդվածի արդիականությունը*:

Տեսական հիմունքներ և մեթոդ

Հոդվածի նպատակի և խնդիրների հետազոտության տեսական հիմնավորման համար համար հիմք են ծառայել “English Teachers’ Roles in Promoting Learners’ Learning Autonomy in EFL Class of Public Senior High Schools of ENDE Regency in Academic Year 2016 / 2017” գիտական հոդվածը, որն ուսումնասիրում է ուսուցչի գործառույթները և “*Self-Determined Learning: Heutagogy in Action*” աշխատությունը, որը մանրամասն նկարագրում է ինքնակրթության արժեհամակարգը, դրա առանձնահատկությունները և կարևորությունը: Օգտագործվում են որակական մեթոդներ օգտագործումը՝ վերլուծություն, համադրում, համեմատություն, մոդելավորում: Տեսական հետազոտությունը ապահովում է համապատասխան միջոցների հավաքագրում և մշակում՝ արդյունավետ գործնական արդյունքների ապահովման համար: Հոդվածում առկա գործնական վարժությունների համար հիմք են հանդիսացել նոր չափորոշիչների պահանջները՝ «ՀՀ կրթության բարելավման ծրագրի օտար լեզուներ ուսումնական բնագավառի հանրակրթության առարկայական չափորոշչային վերջնարդյունքները և օրինակելի ծրագրերը (անգլերեն, գերմաներեն, ռուսերեն, ֆրանսերեն)»: Հետազոտության արդյունքները ներկայացվում են եզրակացությունում:

Հոդվածի նպատակն է՝ ուսումնասիրել ուսուցչի դերը աշակերտի ինքնակրթության արժեհամակարգի զարգացման գործընթացում:

Հոդվածի խնդիրներն են՝

- առանձնացնել ժամանակակից աշակերտակենտրոն ուսուցման մեջ ուսուցչի գործառույթները,

- վերլուծել ուսուցչի դերը օտար լեզուների դասավանդման գործընթացում,
- ներկայացնել ինքնակրթության հիմնական առանձնահատկությունները,
- պարզել ինքնակրթության զարգացման հնարավորությունների կապը ուսուցչի դերակատարման հետ:

Հողվածի տեսական նշանակությունը պայմանավորված է նրանով, որ համապարփակ վերլուծության են ենթարկվում ինքնակրթությունը և ուսուցչի դերը, նրա գործառնությունները: Վեր են հանվում դրանց հիմնական դրույթները՝ տեսական առանձնահատկությունները, կարևորությունը և գործնական կիրառելիության հնարավորությունները:

Հողվածի գործնական նշանակությունը պայմանավորված է նրանով, որ հողվածում ներկայացվում են առաջարկներ, որոնք կարող են ուսուցչի համար ուղենիշ հանդիսանալ դասապրոցեսի ընթացքում ինքնակրթության արժեհամակարգի զարգացման ուղիներ մշակելիս:

Արդյունքներ և քննարկում

Կրթության ավանդական բովանդակությունը հիմնվել է «գիտելիքներ, կարողություններ, հմտություններ» հայտնի սկզբունքի վրա: Այդ սկզբունքում գիտելիքի բաղադրիչը միշտ գերակայող է եղել: Սա բնական էր, քանի որ ավանդական կրթահամակարգում գիտելիքը դիտարկվել է որպես նպատակ: Ժամանակակից աշխարհում գիտելիքն արդեն ռեսուրս է, միջոց: Կրթության համար գիտելիքը ելակետ է, իսկ նպատակը՝ գիտելիքը կիրառելը, նրանով նորանոր որակների ձեռքբերումը (Աշիկյան, 2020, էջ 163): Այս պարագայում ակնկալվում է ուսուցչի դերի վերաիմաստավորում:

Սակայն ժամանակակից կրթությունը շատ ավելին է, քան օտար լեզվով հաղորդակցություն: Այն ուղղված է աշակերտների մտածողության, մասնագիտական նախաձեռնողականության, ինքնուրույնության զարգացմանը, ինչը կապահովի որակյալ մասնագետի ձևավորում: Այդպիսի անհատը ունակ կլինի հարմարվել ցանկացած սոցիալական միջավայրին, լինել մրցակցային շուկայում, ծավալել աշխատանքային անհրաժեշտ գործունեություն, ինքնակրթվել և դառնալ ինքնուրույն:

Ուսուցչի արհեստավարժությունը դիտարկվում է որպես առարկայական, մեթոդական, հոգեբանամանկավարժական գիտելիքների, կարողությունների, անձնային որակների ամբողջություն և մասնագիտական զարգացման արդյունք: Մասնագիտական զարգացումը դիտվում է որպես մասնագիտական արհեստավարժություն տանող հիմնական ուղի: Ուսուցչի անձի զարգացումն ու արհեստավարժությունը փոխկապակցված են և փոխլրացնող:

Ս. Բ. Ելկանովն առանձնացնում է ուսուցչի երեք հիմնական որակները՝ ընդհանուր մանկավարժական հատկանիշները (մանկավարժական կողմնորոշումն ու մոտիվացիան), անհատի հոգեբանական առանձնահատկություն-

ները (բնավորություն, խառնվածք, մտավոր կարողություններ և այլն), մասնագիտական կարողությունները (հմտություններ, գիտելիք, փորձ և այլն) (Սարգսյան, 2018, էջ 370-371):

Զ. Փեթթիսը նշում է երեք հատկություն հմուտ ուսուցչի համար: Ըստ նրա, նախ և առաջ արդյունավետ ուսուցիչը բացի հմուտ լինելուց պետք է նաև ունենա հարուստ գիտելիքներ և լինի սկզբունքային: Երկրորդ՝ ուսուցչի մասնագիտական կարիքները և հետաքրքրությունները պետք է փոխվեն ժամանակի ընթացքում և զարգացնեն դասավանդման գործընթացը: Երրորդ՝ ուսուցիչը անհատապես պետք է նվիրված լինի իր մասնագիտական զարգացմանը:

Հ. Բրոշը նշում է, որ ուսուցիչը պետք է բացարձակ տիրապետի դասավանդվող թիրախային լեզվին, պետք է կարողանա կազմակերպել, բացատրել, հստակեցնել, ինչպես նաև հետաքրքրություն և մոտիվացիա առաջացնել ու պահպանել այն աշակերտների համար (Fahriany, 2017, էջ 118):

Ուսուցումը չի կարող ուսումնառությունից առանձին դիտարկվել: Ուսուցչի կողմից իրականացվող ուսուցումը չափվում է աշակերտի ուսումնառության վերջնարդյունքերով: Այսպիսով, ուսուցիչը պետք է կենտրոնանա մի քանի հիմնական կետերի վրա՝

- ուսուցումը մտավոր աշխատանք է,
- ուսուցիչներն ունեն գործառնությունների շրջանակ, ինչպիսիք են՝ տեղեկատվության տրամադրում և թիմի ուսուցում,
- արդյունավետ ուսուցման համար ուսուցիչները ռազմավարական կերպով բաշխում կամ կիսում են աշխատանքը աշակերտների հետ,
- ուսուցիչը ուշադրության տակ է պահում դժվար բովանդակությամբ նյութը:

Ներկայումս ուսուցչի ավանդական դերի փոփոխությամբ պայմանավորված, ուսուցիչը ստանձնում է նոր գործառնություններ: Ուսումնասիրելով մասնագիտական գրականությունը՝ կարող ենք ընդհանրական կերպով առանձնացնել հետևյալ հիմնական գործառնությունները՝ *մենեջեր, ֆասիլիտատոր/օգնական, խորհրդարու, մասնակից, գնահատող, ռեսուրս:*

Մենեջեր: Մենեջերի գործառնությամբ ներառում է երեք հիմնական ենթագործառնություններ՝ պլանավորում, կազմակերպում և ղեկավարում: Պլանավորումը ենթադրում է, որ ուսուցիչը ներմուծում է հիմնական կարողությունները, թեման, ուսումնառության նպատակները, ուսուցման գործընթացը, ձեռքբերումների ցուցանիշները: Երկրորդ ենթագործառնությամբ կազմակերպումն է: Այս ենթագործառնությամբ ի հայտ է գալիս, երբ ուսուցիչը բացատրում է կամ հրահանգում: Այստեղ ենթադրվում է նաև ուսումնական հարթակների և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների օգտագործում: Երրորդ ենթագործառնությամբ ղեկավարումն է: Դա ուսուցման գործընթացում արձանագրվում է, երբ ուսուցիչը վերահսկում է դասապրոցեսը: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ հանդես է գալիս սեփական ոճով՝ ավելի ուսուցչակենտրոն կամ ավելի աշակերտակենտրոն:

Ֆասիլիտատոր/օգնական: Այս պարագայում ուսուցիչը աշակերտներին տալիս է հնարավորություն՝ առաջարկել և քննարկել տարբեր թեմաներ: Ուսուցիչն օգնում է, որ աշակերտները կատարեն թեմայի վրա հիմնված լեզվական կարողություններին առնչվող հանձնարարություններ: Ուսուցիչը տալիս է անհատական կամ խմբային հանձնարարություններ թեմայի յուրացումից հետո և հնարավորություն է տալիս պատրաստվել հաջորդ դասերին: Այստեղ կարող ենք պնդել, որ որպես ֆասիլիտատոր/օգնական ուսուցչի նպատակն է խրախուսել աշակերտների ինքնուրույնությունը: Ուսուցիչը կորցնում է իր գլխավոր կամ առաջնային դերակատարությունը: Ընդհակառակը, այս դեպքում ուսուցիչը սովորեցնում է ինչպես սովորել:

Խորհրդատու: Որպես խորհրդատու ուսուցիչը ունի 2 հիմնական գործառույթ: Առաջինը՝ խրախուսել և պարգևատրել աշակերտներին, երկրորդը՝ խորհուրդներով օգնել այն աշակերտներին, ովքեր ունեն ակադեմիական առաջադիմության խնդիրներ: Այս գործառույթը կարևոր նշանակություն ունի ուսումնառության գործընթացում: Այն նույնպես նպաստում է աշակերտի ինքնուրույնությանը, քանի որ տարբեր փուլերում աշակերտներն ուղղորդման կարիք ունեն ինքնակայացման համար:

Ռեսուրս: Այստեղ հիմնականում դիտարկում ենք ուսուցչի տեղեկատվության փոխանցման գործառույթը: Անգլերենի դասընթացի ժամանակ ուսուցչի հիմնական դերը կարող է լինել ուսումնական նյութի անգլերենով ներմուծումը, բանավոր կամ գրավոր սխալների ուղղումը, աշակերտների հետ հետադարձ կապի ապահովումը: Աշակերտները ցուցաբերում են պատրաստակամություն իրենց թերացումների վրա աշխատելու, երբ առկա է հետադարձ կապ: Սակայն յուրաքանչյուր աշակերտի ուսումնառության ձևերը տարբեր են, հետևաբար, այս գործառույթի իրացումը նույնպես պետք է ձկուն լինի:

Մասնակից: Մասնակցի գործառույթը ներառում է հիմնականում երկու տեսակ գործողություն: Առաջին՝ ուսուցիչն ինքն է մասնակցում աշակերտների ուսումնառության գործընթացին՝ մաս դառնալով խմբային քննարկումներին, վարժությունների ու առաջադրանքների կատարմանը: Երկրորդ՝ ուսուցիչը ներառում է աշակերտներին տնային հանձնարարությունների կամ այլ առաջադրանքների ուղղման գործընթացում: Աշակերտները կարող են պատրաստակամություն ցուցաբերել այս աշխատանքում, քանի որ նրանք ցանկանում են անմիջապես իմանալ իրենց կատարած աշխատանքի արդյունքների մասին: Սա կարող է նույնիսկ հանպատրաստից տեղի ունենալ: Խրախուսելով աշակերտի ինքնուրույնությունը, աշակերտը սովորում է ուսուցչից, իսկ ուսուցիչն աշակերտից: Այսպիսով, դասապրոցեսում ստեղծվում է դրական հաղորդակցություն և ներդաշնակ փոխհարաբերություններ աշակերտի ու ուսուցչի միջև:

Գնահատող: Ուսուցիչը ստանձնում է աշակերտների սխալների ուղղման, դրանց վեր հանման, բացատրման և հաղթահարման պարտականություններ:

րը: Գնահատումն ուսուցչին հնարավորություն է տալիս հասկանալ, թե ինչ մակարդակում է աշակերտի ուսումնառությունը, հաջորդ թեմային անցնելուց առաջ: Ուսուցիչը չի միջամտում աշակերտի ուսումնառության գործընթացին՝ պարբերաբար ապահովելով նրա ինքնուրույնությունը: Ուսուցիչը խրախուսում է ինքնագնահատումը, փոխադարձ գնահատումը, խրթին տնային հանձնարարությունները, նախագծերը, լեզվական թղթապանակները:

Ուսուցիչն իր գործունեության ընթացքում ստանձնում է նաև քաջալերողի գործառույթ: Նա պարտավոր է շարժել աշակերտների հետաքրքրությունը, առաջացնել ոգևորություն՝ անգլերենը հաղորդակցության մեջ օգտագործելու և հաղորդակցական առաջադրանքների մասը դառնալու համար: Անգլերենով հաղորդակցության մասնակից դառնալը աշակերտի համար անհնար է, եթե նա չի գտնվում բարենպաստ միջավայրում, որտեղ նա իրեն ազատ է զգում: Այստեղ ուսուցիչը ստանձնում է միջավայրն ապահովողի գործառույթը՝ ստեղծելով ներդաշնակ և ակտիվ դասարանային միջավայր: Նմանատիպ միջավայրը թեթևացնում է աշակերտի անգլերենի ուսումնառության գործընթացը: Կարող ենք նշել նաև գործընկերոջ գործառույթը (partner), որի շնորհիվ ուսուցիչը կոտրում է կարծրացած միջավայրը. նա դառնում է աշակերտների ընկերը, առաջարկում է ուղղումներ, նոր գաղափարներ, հանդես է գալիս առաջարկություններով, տեղեկանում է աշակերտների խնդիրներից, որոնց նրանք բախվում են լեզվահաղորդակցական կարողությունների յուրացման ճանապարհին (Ja, 2017, էջ 106–109):

Բնականաբար, ուսուցիչների գործառույթները հանդես չեն գալիս առանձին-առանձին: Դրանք դրսևորվում են խրթին, համապարփակ ուսուցման գործընթացում, երբեմն նույնիսկ միաժամանակ: Ըստ ուսուցման գործընթացի առաջ դրված նպատակների՝ դրանց հասնելու խնդիրների և սահմանված վերջնարդյունքների գործառույթները փոփոխվում են և հանդես են գալիս ըստ անհրաժեշտության: Չնայած առկա սահմանումների կամ նկարագրերի՝ դասապրոցեսը և աշակերտների կարիքներն իրենք են սահմանում գործառույթների շրջանակները:

Դիտարկենք ինքնակրթության դրսևորումն օտար լեզվի ուսուցման գործընթացում: Ինքնակրթության հիմնական գաղափարն այն է, որ որոշ իրավիճակներում ուսումնառությունը կատարվում է ըստ աշակերտի ցանկության, այլ ոչ թե ուսուցչի կողմից սահմանված պլանի: Ուսուցիչը ստանձնում է օգնականի կամ խորհրդատուի դեր (Stewart, Hase, 2013, էջ 5–6):

Ինքնակրթությունը ներկայացնում է ուսումնառության գործընթաց, որն անհատական է, նպատակային և զարգացնող: Ինքնավարությունը, ընտրությունը և ինքնաիրացումն ընդգծում են ինքնակրթության անհատական բնույթը: Աշակերտները ինքնուրույն են և ունակ որոշումներ կայացնել, ունեն պատասխանատվության զգացում իրենք իրենց և ուրիշների նկատմամբ, էությանը բարեհամբույր են, ցանկություն ունեն հասնելու ինքնաիրացման, ունեն եզա-

կի և անսահմանափակ աճի ներուժ: Ինքնակրթության միջոցով աշակերտները ստանձնում են անձնական պատասխանատվություն՝ ընտրելով, թե ինչպես են օգտագործում տեղեկատվությունը իմաստին հասնելու համար:

Մ. Նոուլզը տալիս է ինքնակրթության ամենանախնական, սակայն ամենաընդունելի սահմանումը. անհատները իրենց ձեռքն են վերցնում նախաձեռնությունը՝ ախտորոշել սեփական ուսումնառության կարիքները, կազմել նպատակներ, ճանաչել մարդկային և ուսումնական նյութական ռեսուրսները, ընտրել և ներդնել համապատասխան ուսումնառության ռազմավարությունները և գնահատել ուսումնառության վերջնարդյունները:

Ինքնակրթությունը նաև նպատակային է: Աշակերտները նախաձեռնում են այն՝ հստակ նպատակներին հասնելու կամ իրական աշխարհի խնդիրներին լուծումներ գտնելու համար:

Աշակերտն է սահմանում իր ուսումնառության նպատակները, ստանձնում առաջադրանքների կառավարումը, դեկավարում մեթոդները, վերահսկում ռեսուրսները, հասնում սեփական նպատակներին կամ պահանջներին, լուծում խնդիրները:

Ի վերջո, ինքնակրթությունը զարգացնող է. այն անձնական աճի միջոց է:

Աշակերտները զարգացնում են խորը հայեցակարգային ըմբռնում, լուծում են խնդիրներ և հասնում են նպատակներին՝ փորձարկելով սեփական գաղափարներն իրական աշխարհի համատեքստերում և կիրառելով անձնական արտացոլում և արտաքին հետադարձ կապ՝ զարգացնելով և ավելի հստակեցնելով այս գաղափարները: Օգտագործելով այս գործընթացը՝ աշակերտները կարող են լուծել խնդիրներ, հասնել նպատակներին, զարգացնել գիտելիքներն ու հմտությունները, նորարարություններ կատարել և իրացնել իրենց ներուժը: Ավելին, աշակերտի զարգացումը ենթարկվում է շրջակա միջավայրի ազդեցությանը՝ ներառյալ սոցիալական փոխազդեցությունները և համատեքստի վրա հիմնված այլ գործոններ: Ուսումնառությունը տեղի է ունենում, երբ անհատը շփվում է իրադարձությունների հետ, ապրում և մեկնաբանում է այն, ինչ տեղի է ունենում աշխարհում:

Ինքնակրթության չորս հարթություն է առանձնանում՝

- ինքնակարգավորում
- մոտիվացիա
- անձնական պատասխանատվություն,
- ինքնավարություն (Brandt, 2020, էջ 3–5):

Այս ամենն ապացուցում է, որ ինքնակրթությունը բազմաշերտ երևույթ է, և մենք չենք կարող այն դիտարկել սոսկ որպես հավելյալ տեղեկություններ ստանալու միջոց: Այն ապահովում է ոչ միայն գիտելիք, այլ տարբեր փափուկ հմտություններ:

Ֆորմալ կրթության համատեքստում նախապես մշակված, օրենքով հաստատված պլանների առկայության պարագայում հնարավոր չէ իրականաց-

նել բացարձակ ինքնակրթություն: Այս պարագայում մեր համոզմունքն է, որ կարելի է զարգացնել ինքնակրթության տարբեր մասնիկներ (ինքնավարություն, ինքնակարգավորում, ինքնուրույն նպատակների սահմանում, առաջադրանքների ընտրություններ, խնդիրների լուծում և այլն):

Այստեղ պետք է փաստել, որ եթե մենք դիտարկում ենք ուսուցչին ուսուցման, իսկ աշակերտին ուսումնառության ավանդական օբյեկտ-սուբյեկտ հարացույցում, ապա մենք ինքնաբերաբար դուրս ենք գալիս ուսուցման աշակերտակենտրոն համատեքստից: Այս պարագայում մենք հնարավորություն չենք ունենում օգտագործել ֆորմալ ուսուցումը գիտելիքից բացի նաև կարողություններ և հմտություններ զարգացնելու համար:

Աշակերտների մոտ ինքնակրթության հմտությունների զարգացումը կապված է ինքնավարության, հետաքրքրասիրության, քննադատական մտածողության և նոր տեղեկատվությունը ինքնուրույն փնտրելու և կլանելու կարողությունների խթանման հետ: Նպատակը սովորողներին շարունակական կրթության համար անհրաժեշտ մտածելակերպով և հմտություններով զինելն է: Ահա մի քանի վարժություններ, մոտեցումներ և առաջադրանքներ, որոնք կարող են արդյունավետորեն օգտագործվել այս հմտությունները զարգացնելու համար՝

1. Հարցումների վրա հիմնված նախագծեր

Ուսուցիչը խրախուսում է սովորողներին՝ կազմել սեփական հարցերն ու հետաքրքրությունները առարկայի կամ թեմայի շրջանակներում, ուղղորդել նրանց մշակելու հետազոտական հարցեր, այնուհետև պլանավորել և վարել հետաքննություն կամ նախագիծ, որը փնտրում է պատասխաններ: Այսպիսով՝ ուսուցիչը զարգացնում է հետաքրքրասիրությունը, հետազոտական հմտությունները և ինքնուրույն աշխատելու կարողությունը:

2. Ուսումնական պայմանագրեր (Learning Contracts)

Ուսուցիչը ուսանողների հետ սահմանում է անհատական ուսումնառության նպատակներ և ստեղծում պայմանագիր, որը նախանշում է այն քայլերը, որոնք նրանք կձեռնարկեն այս նպատակներին հասնելու համար, ռեսուրսները, որոնք նրանք կօգտագործեն և ինչպես կգնահատեն իրենց առաջընթացը: Ուսումնական պայմանագրերը նպաստում են ինքնակարգավորմանը, նպատակների սահմանմանը և անձնական հաշվետվողականությանը:

3. Շրջված դասարան

Ուսուցիչը հանձնարարում է տնային աշխատանքներ, որոնք կարող են լինել ընթերցումներ, տեսանյութեր և այլն, և օգտագործել դասաժամը քննարկումների, խնդիրների լուծման կամ բովանդակության վրա հիմնված նախագծերի համար: Ուսանողները ակտիվորեն ներգրավվում են դասում և ստեղծվում է փոխներգործուն միջավայր: Ուսուցիչը Խրախուսում է ակտիվ ուսումնառությունը և նախապատրաստությունը: Ուսուցիչը ստանձնում է օգնականի կամ մենեջերի գործառույթ:

4. Ռեֆլեկտիվ օրագրեր (Reflective Journals)

Ուսուցիչը հանձնարարում է սովորողներին օրագրեր պահել, որտեղ նրանք գրի են առնում իրենց ուսումնառության փորձառությունները, մարտահրավերները և ձեռքբերումները: Ուսուցիչը խրախուսում է սահմանել նպատակներ և մշակել ռազմավարություններ դժվարությունները հաղթահարելու համար: Ռեֆլեկտիվ օրագրեր զարգացնում են մետաձանաչողական հմտություններ, ինքնագիտակցություն և սեփական ուսուցման գործընթացը գնահատելու կարողություններ:

5. Փոխադարձ ուսուցում

Ուսանողները պատրաստում և իրականացնում են փոքր դասեր իրենց հետաքրքրող թեմաներով: Սա կարող է լինել շնորհանդեսների, սեմինարների կամ կրկնուսուցման դասընթացների տեսքով: Այսպիսով՝ ամրապնդվում են գիտելիքները, զարգանում են հաղորդակցման հմտությունները, և ուսուցիչը խթանում է համագործակցությունը:

6. Թվային տեխնոլոգիաներով նախագծեր

Ուսուցիչը հանձնարարում է նախագծեր, որոնք պահանջում են աշակերտներին օգտագործել թվային գործիքներ հետազոտության, համագործակցության և ներկայացման համար:

7. Քննադատական վերլուծություն և բանավեճ

Ուսուցիչը ներգրավում է սովորողներին տեքստերի, ուսումնասիրությունների կամ ընթացիկ իրադարձությունների վերլուծության մեջ: Կազմակերպում է բանավեճեր վիճելի թեմաների շուրջ, որտեղ աշակերտները պետք է ուսումնասիրեն և արտահայտեն իրենց դիրքորոշումները: Նման աշխատանքները զարգացնում են քննական մտածողությունը և համոզիչ հաղորդակցման հմտությունները:

8. Խնդրի վրա հիմնված ուսուցում (PBL)

Ուսուցիչն աշակերտներին է ներկայացնում խնդիրներն առանց հստակ լուծումների: Նրանք պետք է ուսումնասիրեն, համագործակցեն և կիրառեն գիտելիքներ տարբեր առարկաներից՝ կենսունակ լուծումներ առաջարկելու համար: Խնդրի վրա հիմնված ուսուցում Բարձրացնում է խնդիրների լուծման հմտությունները, միջառարկայական գիտելիքները և թիմային աշխատանքը:

9. Անկախ հետազոտությունների իրականացում

Ուսուցիչը դպրոցական օրվա կամ շաբաթվա ընթացքում ժամանակ է հատկացնում աշակերտների ինքնուրույն ընտրված նախագծերի կամ անձնական հետաքրքրություն ներկայացնող թեմաների վրա աշխատելու համար՝ անհրաժեշտության դեպքում առկա ուղղորդումներով և ռեսուրսներով:

Սա աշակերտներին թույլ է տալիս բացահայտել անձնական հետաքրքրությունները, խթանել ներքին մոտիվացիան և ինքնուրույն սովորելու սովորությունները:

Այս վարժությունների և առաջադրանքների ընդգրկումը ուսուցման մեջ կարող է նպաստել շարունակական կրթության զարգացմանը, ինչն էլ էական է ինչպես անձնական, այնպես էլ հետագա մասնագիտական առաջընթացի համար:

Եզրակացություն

Իրականացված հետազոտությունից հետո պարզ դարձավ, որ՝

- պայմանավորված աշակերտակենտրոն ուսուցման ներդրմամբ՝ ժամանակակից դպրոցում ուսուցիչը ստանձնում է նոր գործառույթներ,
- ուսուցչի գործառույթների իրացումը խորապես կապված է այն կարողությունների, հմտությունների կամ գիտելիքների հետ, որոնք ցանկանում ենք զարգացնել աշակերտների մոտ (այս պարագայում ինքնակրթություն),
- ին
- մեթոդների, վարժությունների, առաջադրանքների ներդրումը կարող է ուսուցման գործընթացում շեշտադրել ուսուցիչների գործառույթները և միաժամանակ զարգացնել սովորողների ինքնակրթության արժեհամակարգը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

- Աշիկյան, Ա. (2020). Ուսուցչի գործունեության արժեհամակարգն ու գործառույթները: *Կրթությունը 21-րդ դարում*, 2020 160-167, ԵՊՀ:
- Սարգսյան, Ա. (2018). Ուսուցչի մասնագիտական կոմպետենտության զարգացումը որպես հիմնախնդիր. *ՎՊՀ*, 370-371. <https://www.vsu.am/grqer/2018/aprak/sargsyananna.pdf>
- Brandt, W. C. (2020). *Measuring student success skills: A review of the literature on self-direction*. Dover, NH: National Center for the Improvement of Educational Assessment.
- Fahriany, F. H. (2017). Professional Teacher for EFL Classroom. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 115, 3-5.
- Ja, R. (June, 2017). English Teachers' Roles in Promoting Learners' Learning Autonomy in EFL Class of Public Senior High Schools of ENDE Regency in Academic Year 2016 / 2017. *Journal of Education and Human Development*, 106-109.
- Hase S., Kenyon C.. (2013). *Self-Determined Learning: Heutagogy in Action*. Bloomsbury Publishing.

References

- Ashikyan, A. (2020). *Usuts'ch'i gortsuneut'yan arzhehamakargn u gortsarryut'neri* [The value system and functions of the teacher's activity. Education in the 21st century]. Krt'ut'yuny 21-rd darum, 2020 160-167, YePH. (In Arm.)
- Sargsyan, A. (2018). *Usuts'ch'i masnagitakan kompetentut'yan zargats'umy vorpes himnakhndir* [Development of teacher's professional competence as a problem]. VPH,

- 370–371. <https://www.vsu.am/grqer/2018/aprak/sargsyananna.pdf> (In Arm.)
- Brandt, W. C. (2020). *Measuring student success skills: A review of the literature on self-direction*. Dover, NH: National Center for the Improvement of Educational Assessment. (In Eng.)
- Fahriany, F. H. (2017). Professional Teacher for EFL Classroom. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 115, 3–5. (In Eng.)
- Ja, R. (June, 2017). English Teachers' Roles in Promoting Learners' Learning Autonomy in EFL Class of Public Senior High Schools of ENDE Regency in Academic Year 2016 / 2017. *Journal of Education and Human Development*, 106–109. (In Eng.)
- Hase S., Kenyon C.. (2013). *Self-Determined Learning: Heutagogy in Action*. Bloomsbury Publishing. (In Eng.)

Анна Габриелян

Аспирант Государственного университета имени В. Я. Брюсова

Эл. адрес: anna.gabrielyan1999@gmail.com

РОЛЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ЦЕННОСТЕЙ САМООБРАЗОВАНИЯ СТУДЕНТА

В статье рассматриваются меняющиеся роли учителя в современной образовательной среде, ориентированной на ученика, и то, какое глубокое влияние эти роли оказывают на формирование ценностного отношения учащихся к самообразованию. В статье подчеркивается важность самообразования для удовлетворения насущных потребностей школьной программы и формирования у учащихся навыков, необходимых для их будущих начинаний. Выделяя ряд стратегий, таких как проекты, основанные на запросах, проблемно-ориентированное обучение (PBL), учебные контракты и взаимное обучение, статья предлагает эти подходы как ключевые в создании атмосферы обучения, которая способствует развитию независимости, критического мышления и проактивного подхода к образованию. Эти методы побуждают студентов брать на себя ответственность за свой учебный путь, способствуя развитию чувства любознательности и вовлеченности, которое выходит за пределы класса. Применяя такие методы обучения, ориентированные на ученика, педагоги играют решающую роль в подготовке учащихся к тому, чтобы они всю жизнь учились, адаптировались к новым вызовам и процветали в постоянно меняющемся мире. В статье подчеркивается значение учителей как фасилитаторов и наставников, которые вдохновляют учеников на самообразование как ценный инструмент для личного и профессионального роста.

Ключевые слова: самообразование, коммуникация, компетентность, роль учителя, система ценностей, ориентированность на ученика, ориентированность на учителя, обучение.

Anna Gabrielyan

Ph.D. student at Brusov State University

Email: anna.gabrielyan1999@gmail.com

THE ROLE OF THE TEACHER IN THE PROCESS OF DEVELOPING THE STUDENT'S SELF-EDUCATION VALUE SYSTEM

The article delves into the evolving roles of teachers in contemporary student-centered educational environment and the profound influence these roles have on nurturing students' values towards self-education. It underscores the importance of self-education in meeting the immediate needs of the school curriculum and equipping students with the skills necessary for their future endeavors. Highlighting a range of strategies such as inquiry-based projects, Problem-Based Learning (PBL), learning contracts, and peer teaching, the article suggests these approaches as pivotal in creating a learning atmosphere that promotes independence, critical thinking, and a proactive approach to education. These methods encourage students to take ownership of their learning journey, fostering a sense of curiosity and engagement that extends beyond the classroom. By adopting such student-centered teaching practices, educators play a crucial role in preparing students for a lifetime of learning, adapting to new challenges, and thriving in an ever-changing world. The article emphasizes the significance of teachers as facilitators and mentors who inspire students to embrace self-education as a valuable tool for personal and professional growth.

Key words: self-education, communication, competence, teacher's roles, value system, student-centered, teacher-centered, teaching.

Հոդվածը խմբագրություն է ներկայացվել՝ 2024թ. մայիսի 29-ին:

Հոդվածը հանձնվել է գրախոսման՝ 2024թ. հունիսի 3-ին:

Հոդվածն ընդունվել է տպագրության՝ 2024թ. հունիսի 19-ին: